כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בא ■ ז' שבט ה'תשפ"א ■ 20.01.2021 ■ גליון מס' 617

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

יציאת מצרים וימות המשיח
למה מתכוונת התורה באומרה לנו שמטרת "יציאת מצרים" היא...
המשך בעמ' 3

כימי צאתך מארץ מצרים
בשנת תרע"ח נשאל הראי"ה קוק על ידי תלמידו ד"ר ה. זיידל האם...
המשך בעמ' 3

למען תספר
בליל הסדר עם ישראל מצווים, לספר בכל שנה, את סיפור יציאת...
המשך בעמ' 4

לנצל את ההווה
העולם הזה, גדוש בניסיונות כאלו ואחרים, כלשונו של רבנו תם...
המשך בעמ' 6

גבאי שאיבד כספי תרומות
ראובן נתן לגבאי בית הכנסת סכום כסף כתרומה עבור קניית מזגן...
המשך בעמ' 7

האם מכת הארבה נוכחה גם ביום השבת?
בפרשתנו פרשת בא כתוב, ויעל הארבה על כל ארץ מצרים, וינח...
המשך בעמ' 8

סיפור לשבת

אשר יצר את האדם בחוכמה
היה זה לפני תקופה קצרה, כאשר יהודי תושב שיקאגו, הר"ר רפאל...

כוחם של הרהורי תשובה
על השבת מבאר ה'באר מים חיים' ששב"ת ר"ת: שבת בו תשוב. כח...
המשך בעמ' 8

שביבים

- *התפילה מועילה ביותר דווקא בעת צרה*
- *גוי ששבת*
- *פמליה של מעלה תוכיח*
- *סגולת מצוות הכנסת אורחים*
- *מכלכל חיים בחסד*

המשך בעמ' 10

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שכרו של שד"ר
(מגייס כספים לעניים / מוסד תורני וכדומה)

לכבוד הר"ר מרטין שטרן הי"ו

בעקבות הסיפור על הרב יהושע הרטמן שליט"א וידיעת התורה של הגר"ח קנייבסקי שליט"א, קיבלתי ממך שיחת טלפון, ובה סיפרת לי על הקשר המשפחתי שיש בין משפחות שטרן והרטמן כמה דורות אחורה, והוספת לספר על ר' יחזקאל הרטמן ז"ל שהיה שד"ר (שלוחא דרבנן) בעיקר בקהילות הקדושות קשאוי (**קוֹשִיצֶה**) ואונגוורר (**אוז'הורוד**).

ובאותה שיחה התעוררת לשאול באופן כללי על אנשים שיוצאים למסע גיוס כספים עבור מוסד מסוים, האם מותר להם לקבל אחוזים מהכסף, ואם כן עד כמה.

ועל זאת באתי.

הנה וודאי שהמשולח לא חייב לעבוד בחינם ויכול הוא לקבל שכר על טרחתו, אלא שיש שני דרכי תשלום מקובלים בעבודה מסוג זה, יש משולחים שמקבלים משכורת קבועה מהמוסד ואין היא תלויה כלל בהצלחת הגיוס על ידי המשולח, ויש משולחים שמקבלים אחוזים ממה שהצליחו לגייס וזוהי משכורתם, אם רב רב ואם מעט מעט, ויש שמשלבים את שני הדרכים הנ"ל ביחד, שהמשולח מקבל משכורת בסיס קבועה, ובנוסף אחוזים מהכסף שגייס (ויש שעושים זאת רק מעל סך מסוים של סך תרומות שגוייסו) וזאת כדי שיהיה למשולח מוטיבציה ורצון לגייס כמה שיותר.

ואכן בשו"ת מהרש"ם[א] משבח צורת תשלום זו - לפי אחוזים - אשר תדרבן יותר את המשולח לאסוף ולגייס כספים, ומביא לכך כמה וכמה מקורות מחז"ל, אך לא מזכיר מה סך המקסימום שיכול השד"ר לקבל.

וכאן מגיעה שאלתך כמה אחוזים הוא יכול לקבל מסך התרומה, ונראה שהמקור הקדום והיחיד לשאלה זו הוא בשו"ת מהר"ם גלאנטי[ב] (רבי משה גלאנטי שימש כאב בית דין בעיה"ק צפת לפני למעלה מ-400 שנה) ושם הוא דן על משולח שיצא לעיר אחרת לאסוף כסף כדי לחלץ מספר אנשים מטובי העיר בה הוא גר - אשר הסתבכו בחובות עקב כך שלוו כספים בריבית עבור צרכי ציבור - ותוך כדי הדין ודברים המוזכר שם בשאלה (שסוכם שאותם טובי העיר יכנסו למאסר זמני כדי שהחוב לא יתפח והם לא עשו כן) הזכיר המהר"ם גלאנטי ששכרו של המשולח הוא כמנהג המשולחים שליש או רביע מסך הכסף שאסף, כלומר 25 אחוז או 33 אחוז.

ובוודאי שסכום זה הוא לאחר ניכוי ההוצאות האש"ל (אכילה שתיה ולינה) שיש למשולח בתקופת מסעו ונדודיו בין המקומות השונים לצורך גיוס הכספים.

ויש לברר האם באופן שהמשולח מסכם עם המוסד / העניים שעבורם הוא אוסף את הכספים שהוא יגבה יותר מהאחוזים הנזכרים, ונניח באופן שרוצה לקחת מעל ל-50 אחוז, כלומר שרוב הכסף הולך אליו, האם הוא רשאי לעשות כן, שיש לומר שמאחר והמוסד מסכים לשלם לו כך, אם כן מה בעיה יש בדבר, והרי זה ככל שותפות שהכול הולך אחר תנאי השותפות בהסכמת שני הצדדים.

אך אין הדבר כן, שאילו אכן יגלה את אזני התורמים כי הוא לוקח אחוזים כל כך גבוהים והם יסכימו לכך אזי אין בכך בעיה מאחר ואינו גונב דעתו של אף אחד, לא של המקבל ולא של הנותן, אך באופן שאינו מגלה זאת באזני התורמים, הרי שלכאורה הוא ממש נחשב גזלן, שהרי בוודאי התורמים שתורמים את כספם למוסד מסוים, לא מעלים על דעתם שרוב תרומתם כלל לא תגיע ליעד, אלא תגיע לידי המשולח, ואף אם נאמר שבנתינות קטנות לא אכפת להם כל כך, מכל מקום בתרומות גדולות בוודאי

שמקפידים הם על כך.

וכדברים האלה כתב בשו"ת 'תשובות והנהגות'[ג] וסיים בזה הלשון:

'ולפי זה על המשולח עצמו ליזהר בסכומים גבוהים עכ"פ שלא יעבור על דעתם ויהא הכסף גזל בידו, וביד הקדוש ברוך הוא לעזור לו ולסייעו באופנים אחרים שיהיה פרנסתו בהיתר ולא באיסור, וע"כ ראוי לו לקצוץ בפחות, שבאופן זה חשיב גם לדידיה שליחות מצוה שגם הוא מוותר, ושלוחי מצוה אינם ניזוקים' עד כאן.

וכן בשו"ת 'משנה הלכות'[ד] כתב שאם לוקח 50 אחוזים ומעלה הרי זה כגניבת דעת, שהרי דבר ברור הוא שאם שני יהודים באים לפני גביר אחד, ואחד מספר שהוא אוסף עבור עצמו, והשני מספר שאסוף עבור ישיבה חשובה, הרי בהרבה פעמים הגביר ייתן לראשון כמה דולרים, נניח 10 דולר, ולשני ייתן מתנה הגונה יותר נניח 100 דולר, ואם כן ברור שדעתו לתת לאדם פרטי רק 10 דולר, ואם כן היאך נבוא ונאמר שהאיש השני יוכל לקחת 50 דולר עבור עצמו? הרי מן הסתם סיפר לו על גודל הישיבה, ועל הבחורים הנפלאים ועוד כהנה וכהנה ועל זאת הייתה דעתו לתרום, ובלאו הכי לא היה נותן ויש כאן גניבת דעת מפורשת, ובוודאי בוודאי משולחים שלוקחים עוד יותר מ-50 אחוז.

אך כל זמן שמדובר על טווח אחוזים בין 25 אחוז ל-33 אחוז יש לומר שמאחר וכך המנהג מקובל כבר מאות בשנים, הכול הולך אחר המנהג, אבל יותר מכך ובפרט מ-50 אחוז ומעלה הוי גניבת דעת וגניבת ממון.

וראיתי שהגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר בשם אביו הסטייפעלר זצ"ל שמשולח יכול לקחת עד 35 אחוז וזאת בנוסף להחזר ההוצאות.

והאמת שקשה לתת בזה שיעור מדויק, והעיקר הוא שלא לקחת שיעור גדול מדי שלא יהיה בגדר גניבת דעת וגניבת ממון של הנותן.

והאמת צריכה להיאמר שידוע על שדרי"ם שהיו לוקחים קרוב ל-50 אחוז ואף 50 אחוז, והיה זה הסכם שותפות עם הישיבה, שהישיבה נותנת את שמה הטוב, והמשולח נותן את זמנו ומרצו, וממילא שכר שניהם (הישיבה והמשולח) חלק בחלק - כלומר חלק שווה בממון הנאסף, וכן מטו משמיה דהחזון איש שעד 50 אחוז מותר למשולח לקחת (אך יש מפקפקים על שמועה זו בשם החזון איש).

וכן בשו"ת חלקת יעקב דן אודות דין ודברים שהיה בין מוסד למשולח ומבואר שם שהמשולח היה מקבל מחצית שכר, ולא העיר בעל ה'חלקת יעקב' כלום על כך.

ויש תחת ידי מסמך משנת תר"צ (מלפני כ-90 שנה) והוא חוזה שנערך בין זקני הרב שבתי יגל זצ"ל ר"מ דישיבת סלאנים, ובין הרב ר' שלמה גראוויצקי ז"ל שנבחר להיות משולח בדרום אפריקה למשך 3 שנים עבור ישיבת 'סלאנים' ואלו הם עיקרי התנאים המופיעים במסמך:

-המשולח מתחייב לשלוח את כל הכסף הנאסף במלואו לישיבה (לאחר ניכוי ההוצאות המקומיות) והישיבה תמסור מחצה מהכסף לידי אשתו של המשולח או לידי אחר כפי הוראת המשולח.

-אין רשות למשולח להתקשר עם ישיבה נוספת (אפילו לצירופא בעלמא) ולא לקבל שום משרה ועסק אפילו לשעות, ומעת בואו לדרום אפריקה הרי הוא משועבד לגמרי לעבודת המשלחת עבור הישיבה, לתקן מעמדות ולאסוף מעמדות, ולהשתדל בכל התחבולות והתעמולות הדרושות להצלחת העסק המשותף.

-המשולח מתחייב להיות תמיד בקשר עם הישיבה להודיע מה נעשה והנשמע.

-אחרי תום תקופת החוזה, אם לא ישתוו הצדדים להמשיך העבודה הלאה, מחויב המשולח למסור את כל הפנקסים מרשימת המעמדות, וכן את הכתובות של המתנדבים, לידי הישיבה, בלי שום דין ודברים וקבלת פרס בעד זה כלל.

ואם כן לסיכום:

א) מותר למשולח לקחת כסף עבור עבודתו, שהרי זו טובת הנתרמים, ואף התורמים צריכים להבין זאת משום שאין אדם צריך לעבוד בחינם.

ב) קשה לתת שיעור כמה חלק מהתרומות מותר למשולח לקחת אך נראה שבין 25 אחוז ל-35 אחוז הוא לכתחילה, ועד קרוב ל-50 אחוז הוא בדיעבד.

מעל לכך (באופן שרוב התרומה הולך למשולח) יש לחשוש לגניבת דעת וגניבת ממון של הנותן. ואם מגלה את אוזני הנותנים על החלק שהוא לוקח לעצמו ומסכימים לכך - בוודאי שזה מותר.

ובשולי הגיליון ברצוני להביא מה שכתב בשו"ת 'מנחת יצחק'[ה] כתב שגם השדרי"ם הם בכלל 'גבאי צדקה' ויש אף לעמוד מפניהם כמו שיש לעמוד לפני כל עושי מצווה, ואף שכתב בספר "יד אליהו"[ו] שגבאי צדקה שנוטל שכר אינו בכלל זה כי מכוון להנאת עצמו ולא לשם מצווה, מכל מקום זהו רק בגבאי צדקה שנשכר על ידי הקהל לגבות מה שכבר התחייבו הקהל בלעדיו, אבל שד"ר שבלי השתדלותו והשפעתו על אחרים לתרום לצדקה, לא היה מושג כסף זה, הרי הוא בכלל גבאי צדקה ושכרו גדול יותר מהנותנים.

ומכל הנ"ל מבואר שיש לכבד את העוסקים במלאכה זו, ומלאכה חשובה היא, וידוע שבמהלך עבודתם סופגים הם הרבה ביזיונות, ולאו כל מוחא סביל דא, וזה שהם מקבלים שכר על כך אין זה גורע, מאחר וגם הם צריכים פרנסה, ובלי זה לא היה מי שישתדל בזאת, וכך הוא דרכו של עולם.

א - חלק ה' סימן ע"ז.
ב - סימן ז' והביא דבריו בכנסת הגדולה הגהות בית יוסף חושן משפט סימן של"א ס"ק ז'.
ג - חלק ב' סימן תע"ה.
ד - חלק ד' סימן רל"ז.
ה - חלק י' סימן פ"ו.
ו - מובא בפתחי תשובה לשו"ע יו"ד סימן רנ"ו ס"ק א'.

יציאת מצרים וימות המשיח

/ הרב יעקב הלוי פילבר

למה מתכוונת התורה באומרה לנו שמטרת "יציאת מצרים" היא "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם"? בכוונה זו נחלקו בן זומא וחכמים במשנה שבסוף פרק ראשון של מסכת ברכות, וכך מובא שם: "מזכירין יציאת מצרים בלילות, אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר [דברים ט"ז]: למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך - הימים, כל ימי חייך - הלילות; וחכמים אומרים: ימי חייך - העולם הזה, כל - להביא לימות המשיח." והנה בהקשר ליציאת מצרים נאמרו ביטויים שונים, כמו במשנתנו: "שתאמר יציאת מצרים" או בהגדה של פסח: "לספר ביציאת מצרים" מדוע בחרה המשנה דווקא בביטוי: "מזכירים"? כי ההבדל בין אמירה וסיפור להזכרה הוא: שבאמירה וסיפור האדם מוציא את הדברים מתוכו החוצה לאחרים, ואילו ב"הזכרה" האדם מפנים את הדברים אל תוכו. ואכן ביציאת מצרים אנו עושים את שתי הפעולות הללו, אנו מפרסמים את היציאה ממצרים לדורות, אך לא די בכך אלא עלינו להפנים ולהטמיע בתוכנו את רעיון היציאה ממצרים כאירוע מכונן בהויתנו ובמהלך חיינו. מהו המיוחד ביציאה ממצרים? "מצרים" מסמלת את המיצר, את העבדות וההשתעבדות לכוחות זרים, את אובדן העצמאות והגילוי האישי, וה"יציאה ממצרים" הנחילה לנו את היציאה מה"מצרים" אל המרחב, מעבדות לחירות, לחיים שבהם היהודי מגשים. את ייעודו ושליחותו בחיים. בן זומא וחכמים נחלקו האם ההזכרה הזו מכוונת רק לכאן ועכשיו, לחיי היום יום על יומו ולילו כדי לשמור על הקיים, ואילו לעתיד לבא, לימות המשיח יהיו זיכרונות אחרים ככתוב [ירמיהו כ"ג]: "הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם", או שהיציאה ממצרים מכוונת גם לימות המשיח.

הימים והלילות מסמלים שתי תקופות בחיי האדם כמו שאמר דוד ע"ה: "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות" - הבוקר מסמל את תקופת החסד, שההשגחה העליונה מאירה פנים לאדם, ואין לו לאדם אלא להודות לבורא עולם בלב שלם ובנפש חפצה. ואילו הלילה מסמלת את התקופה של הסתרת פנים, בה דרכו של האדם לוטה בערפל של צרות וכישלונות, וכאן צריך להפעיל את האמונה - "ואמונתך בלילות". ולפי בן זומא הזיכרון של יציאת מצרים צריך ללוות את האדם בשתי התקופות הללו, לא לשבוע ולכחש בימי החסד ולא להתפקר בימי החושך. ואילו לדעת חכמים אין לצמצם את רעיון יציאת מצרים לחיי ההווה בלבד, להתנהלות היום-יומית של האדם, לא לראות בהווה את סוף הדרך, אלא יציאת מצרים צריכה לנהל את האדם גם אל העתיד - "להביא לימות המשיח". היציאה ממצרים היא מאורע מכונן לאורך כל ההיסטוריה של העם היהודי מראשית ועד אחרית, ולכן היא צריכה להניע את המרץ הלאומי גם לקראת אחרית הימים. לפי הדעה הזו אין לראות בעם היהודי שתי תקופות האחת "עולם הזה" והשנייה "ימות המשיח", אלא הכול שאיפה אחת ורצף אחד שראשיתו ביציאת מצרים ואחריתו באחרית הימים.

את המחלוקת הזו של בן-זומא וחכמים יכולים אנו לראות גם בחברה הישראלית של היום. עד קום המדינה הייתה הכמיהה המשיחית מנת חלקו של רוב הישוב היהודי, רובם ככולם לא הסתפקו בהווה אלא צפו לעתיד: להקים מדינה, ליישב את הארץ ולקבץ את גלויות ישראל, אפילו בן גוריון וברל כצנלסון מראשי הציונות החילונית הכירו בכך שהכמיהה המשיחית היא שמעוררת את העם לציון. בן גוריון כתב: "בלי הכמיה המשיחית לא הייתה מופיעה הסגולה החלוצית" וברל כצנלסון כתב [ערכים וגנוזים עמ' 125]: "תנועת פועלי ארץ ישראל היא תנועה משיחית, היא דוחקת את הקץ, היא רואה את הציונות כחלק מן הגאולה האנושית". המפנה חל מאז שהמדינה התבססה, כשחלקים מהחברה הישראלית החלו לראות במדינה החלקית את סוף הדרך, וכל מעיינם היה בכאן ועכשיו, להסתפק ולשמור על הקיים ללא חזון וללא יעוד. ולכן "ימות המשיח" לגבם היא אוטופיה שאינה שייכת לימינו, לדידם כל עולמם הוא ה"ימים והלילות" של עכשיו בלבד. כנגדם נשארו חלקים אחרים בעם שאינם מחלקים בין ה"עולם הזה" ו"ימות המשיח", לגבם רעיון הגאולה שנחל עמנו ביציאתו ממצרים הוא גם לעתיד לבא, ל"הביא לימות המשיח", והם רואים את ההיסטוריה היהודית כרצף אחד שראשיתה ביציאת מצרים ואחריתה באחרית הימים, ולכן הם אינם מסתפקים בקיים אלא שואפים להיות עם שלם החי בארץ שלימה על פי חיי תורת ישראל, כדרשתם של חכמים: "ימי חייך - העולם הזה, כל - להביא לימות המשיח."

כימי צאתך מארץ מצרים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בשנת תרע"ח נשאל הראי"ה קוק על ידי תלמידו ד"ר ה. זיידל האם תקופתנו היא "אתחלתא דגאולה" ועל כך הוא משיב [אגרת תתעא]: **"כן, אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו!"**. והוא מבשר שם שההשגחה העליונה תביא את ההתחלה הזו למעלה יותר רוממה ממה שהיא כיום. והנה לאחרונה קמו קולות במחננו המטילים ספק בזיהוי תקופתנו כ"אתחלתא דגאולה" אם בגלל עקירת ישובים אם בגלל נסיגה מחבלי ארץ וכדומה, כאילו הכשל הזה הוא סימן שאין אנו במסלול של גאולה. גם הקול הזה אינו חדש

אנו שומעים אותו כבר בגאולת מצרים בה משה רבנו התלונן בפני בורא עולם: **"למה הרעותה לעם הזה, למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך ארע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"**. גם כאן ראה משה שיש נסיגה בגאולה על כן הטיל ספק בשליחות הגאולה. תשובה לספק של משה מוצאים אנו במדרש [שיהש"ר פר' ב]: "דומה דודי לצבי - מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה נראה וחוזר ונכסה, כך גואל הראשון נראה ונכסה וחוזר ונראה . . .יהודה ברבי אמר לקירסין: כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהן". יש כאן לימוד מגאולת מצרים לגאולה האחרונה שגם אם הגאולה נכסית היא נמשכת ומתגלגלת וסופה להיגלות. ואולי משום כך אנו מבקשים שלוש פעמים בכל יום: "ותחזינה עינינו בשובך לציון", כי יש עתים שהשכינה שבה לציון אך אנו לא זוכים לראות את זה.

את הקשר של יציאת מצרים לגאולה האחרונה מוצאים אנו בדברי הנביא מיכה [ו טו]: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" ומכאן למדו במדרש [תנחומא, תולדות יז] את הדמיון בין שתי הגאולות: "כך אני עתיד לגאול אתכם **לעתיד לבא משעבוד אדום** ולעשות לכם נפלאות, שנאמר: 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות'". מדבריו של הנביא אנו לומדים שגאולת מצרים לא היתה אירוע חד פעמי אלא דגם לגאולת ישראל העתידה וממנה לקבל תשובות לשאלות ומבוכות העשויות לצוץ בתהליכי הגאולה העתידית. מקור נוסף המקשר את גאולת מצרים (פסח) לגאולה העתידה מוצאים אנו גם בדברי ה"שפת אמת" [לחנוכה שנת תרמ"א] שהסביר שיש חגים המפורשים בתורה שבכתב וכנגדם יש חגים מתורה שבע"פ שהם מקבלים את אורם מהמקביל שלהם בתורה שבכתב, כדמיון אור הלבנה הבא מאור החמה. כך היו"ט (של התורה) משאיר רושם בכנסת ישראל, ובכח זה הוציאה כנסת ישראל כנגדם רגלים אחרים (מדרבנן), כך שחנוכה היא הארה מחג הסוכות, ופורים מחג השבועות, **רק לחג הפסח אין עדיין מקבילה, אבל אנו מקוים להיות עוד ככתוב: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"**. דברים אלו כתב ה"שפת אמת" לפני למעלה ממאה עשרים שנה. והנה בימינו ניתווסף "יום העצמאות" ליום שמחה על גאולתנו ופדות נפשנו שהרבנות הראשית קבעה אותו ליום הודאה ושמחה, ונתקיימו כאן דבריו של ה"שפת אמת". ולחיזוק רעיון זה של הקשר בין יום העצמאות לחג הפסח אפשר להביא מדברי הטור (אורח חיים סימן תכד) שכתב: **"סימן לקביעות המועדים א"ת ב"ש, ג"ר ד"ק, ה"ץ ו"פ**, - פי' (א"ת) - ביום א' של פסח יהיה לעולם ט' באב, וסימן: על מצות ומרורים יאכלוהו. (ב"ש) - ביום ב' (של פסח יהיה) שבועות. (ג"ר) - ביום ג' בו ר"ה. (ד"ק) - ביום ד' בו קריאת התורה פי' שמחת תורה. (ה"ץ) - ביום ה' בו צום כפור. (ו"פ) - ביום ו' פורים שעבר". והנה בסימן הזה של הטור לא היה סימן לשביעי של פסח. חסרון זה נתמלא בימינו, לפי א"ת ב"ש המקבילה של אות ז היא ע' - **ז"ע**, ואכן ביום שביעי של פסח יחול לעולם יום העצמאות. וכך נסגר המעגל של שבעת ימי הפסח, יש כאן עוד קשר בין פסח לגאולתנו. אחד הקשיים העומדים בפני שלומי אמוני ישראל ובמיוחד ה"חרדים" שבהם, היא השאלה כיצד אנו מייחסים "אתחלתא דגאולה" לתקופה שההתנהלות של רבים מאתנו אינה לפי התורה. וגם השאלה הזו אינה חדשה, כבר במצרים נשאלה השאלה הזו כמו שמובא במדרש [שיהש"ר ב]: "בשעה שאמר (משה) לישראל: בחודש הזה אתם נגאלין! אמרו לו: משה רבנו, היאך אנו נגאלין והלא אין בידינו מעשים טובים? אמר להם: **הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים**". וכך מובא במדרש אחר [שמו"ר טו ד]: "'מדלג על ההרים' - אמר הקב"ה: אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינם נגאלים לעולם, אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים, בזכות אבותם אני גואלם". גם כאן אנו לומדים מגאולת מצרים לגאולתנו: שאין הגאולה תלויה בתשובה, וגם אם חלילה לא יהיו ישראל ראויים לה היא בוא תבוא בבוא עיתה. וכך כתב "אור החיים" בפירושו לתורה [במדבר כד טו]: "שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל יהיה הדבר מופלא במעלה ויתגלה הגואל מן השמים במופת ואות כאמור בספר הזוהר. מה שאין כן כשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה, תהיה באופן אחר ועליה נאמר שהגואל יבוא עני ורוכב על חמור".

למען תספר

/ הרב איתמר הרשקו

בליל הסדר עם ישראל מצווים, לספר בכל שנה, את סיפור יציאת מצרים. בעקבות כך, תקנו חכמינו את סדר ההגדה. שדרכה אנו מספרים לבנינו, את סיפור ידיעת ה' ביציאת מצרים. וכמו שנאמר בתחילת הפרשה - "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם, וידעתם כי אני ה'"[1].

ענין ידיעת ה', הבאה דווקא ע"י זיכרון יציאת מצרים בסיפור, החל כבר בברית בין הבתרים. כאשר אברהם אבינו שואל את הקב"ה, במה אדע? הוא מקבל את תשובתו בצדו - ידוע תדע.

שאלתו של אברהם אבינו, מגיעה מיד אחרי שהוא מקבל מאת הקב"ה, את התואר של מאמין בה'. "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה[2]". אך על ענין זה בדיוק, חושש אברהם אבינו. כיצד זה שהוא עדין אינו יודע את ה' ורק מאמין בו?

על כך ענה לו הקב"ה - באם רצונך לדעת את ה', יש צורך לראות את הנהגתי, מראשית ועד אחרית. ובדרך זו, תוכל לדעת אותי.

ענין זה נגלה במחזה, דווקא לאברהם. משום שהוא זה שזכה, להכיר את בוראו. מתוך התבוננות בבריאה, כבר בגיל שלוש. אך אין די בכך, על מנת לדעת את ה'.

שההפרש בין אמונה לידיעה הוא, כאמונה של האדם, שהוא בנו של אביו ואמו. לעומת הידיעה, שבנו - שלו. וזאת משום, שהאמונה היא במשהו שהוא מחוץ לנו - **מאמין ב**חי העולמים[3]. בעוד שהידיעה, היא חלק מאתנו - והאדם **ידע את**[4].

וכדי שאברהם אבינו, יוכל לא רק להאמין, כי אם גם לדעת את ה'. עליו לראות, את מה שלא ניתן לגלות, רק בהתבוננות במעשה בראשית. שכן זהו זמן, בו אף ברוא לא היה. ולכן גם איש לא ראה את

הכול, מראשית ועד אחרית. ועל כן על מנת להגיע לידיעת ה', יש להתבונן בדרך של יצירה חדשה. מראשית ועד אחרית. וזוהי הירידה לגלות, והיציאה משם. שבכך נוכל, לדעת את ה'.

גם כאשר משה מגיע, לגאול את ישראל, בשליחותו של הקב"ה. אומר לו הקב"ה, שהמטרה הסופית, ביציאת מצרים - ידיעת ה'. ולכן המקום בו הקב"ה, בוחר להדגיש למשה. שעצם סיפור יציאת מצרים, מביא לידיעת ה'. אינו מופיע במעמד הסנה, טרם היציאה לשליחותו. ואף לא בסוף יציאת מצרים. כי אם בתחילת פרשת בא, בעיצומם של המכות.

דבר זה בא לומר לנו, שהסיפור האמתי של יציאת מצרים, אינו מסתכם בקושי ושעבוד הנגמרים בגאולה. כי אם בתהליך, אותו עוברים ישראל ומצרים, עד יציאתם של ישראל ממצרים.

למרות זאת, לא זכו ישראל להגיע לדרגה של ידיעת ה'. כי אם בסוף הארבעים שנה - "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים[5]". ומי שכן הצליח, לדעת את ה', היה יתרו. שאמר כבר בסוף יציאת מצרים, וקריעת ים סוף - "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים, כי בדבר אשר זדו - עליהם[6]".

הסיבה שיתרו כן זוכה לכך, היא כיוון שיתרו לא יודע דבר, טרם התרחשות יציאת מצרים. כמו שידעו, בני ישראל. שהרי נמסר להם הסימן, של פקוד פקדתי, כסימן לבא הגואל. ולכן ישראל שידעו זאת, חיכו וציפו כל העת, להגשמת הסימן. ומשכך הם לא שמו ליבם, למה שקורה עמם באמת.

יתרו לעומת זאת, כמי שהיה בגזרה הראשונה, של 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו'[7]. כן ידע מהיכן הגיעו ישראל, והיכן הם כעת, כגאולי ה'.

מסיבה זו, משה מבקש מיתרו להישאר עמם, גם לאחר מתן תורה. באומרו ליתרו - "כי אתה ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים[8]". שכן אתה הצלחת לראות בעיניך, מה שלא ראו עינינו, וזכית לדעת את ה'.

כשישראל היו במדבר, הם סיפרו את סיפור יציאת מצרים, רק פעם אחת. וזאת בשנה השנית, מגזירת הכתוב[9]. בעוד שבשאר ארבעים השנה, שהם היו במדבר. לא עשו ישראל את הפסח, כיוון שלא היו נימולים.

מכיוון שכך, נשתכח מישראל סיפור הדברים, כמו שהיה בדיוק. כדרך כל סיפור, שלא מסופר בתמידות. ולכן כאשר ישראל נכנסים לארץ, הם מספרים לבניהם את סיפור יציאת מצרים. אך ברושם אחר, ממה שהוא היה, בזמן התרחשותו.

דבר זה, גילה לנו גדעון. שעמד לחבוט חיטים בגת של אביו, למחרת ליל הסדר[10] - שם נגלה אליו, מלאך האלוקים. ובאותו המעמד, אומר גדעון כמענה לדברי המלאך המשבחו[11] - "ה' עמך גבור החיל". את התשובה, "בי אדני, ויש ה' עמנו... ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר, הלא ממצרים העלנו ה'[12]".

את דברי ה' הבאים בפסוק אח"כ, ניתן לפרש כהסכמה מוחלטת עם דברי גדעון - "ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל". ובכך לא די שאין תרעומת, על דברי גדעון. כי אם אישור לדבריו. שאכן מה שספרו לו אבותיו, בלילות הסדר. זה לא כפי שצריכה להיות, ידיעת ה'. וזאת משום שסיפור שכזה, תלוי אך ורק בנפלאות. וכאשר אין נפלאות, או כשנסתרים הגבורות והנוראיות - מתחילות הקושיות, איה ה'.

וכך כל ימי בית ראשון, שואלים הנביאים את שאלתו של גדעון. כשירמיהו ודניאל, אף השמיטו את הגבורה והגדולה, בדברי נבואתם על ה'. כיוון שהם לא ראו את הגבורה והנוראות, בחורבן הבית[13]. אך רק גדעון השכיל, לראות ולדעת את ה'.

מסיבה זו, גדעון בדורו כמשה בדורו[14]. שכן משה, מוציא את ישראל ממצרים. וגדעון הוא זה שזוכה, להבין כיצד יש לספר, את יציאת מצרים וגבורות ה'.

אנשי כנסת הגדולה מימי בית שני, מחברים את סדר ההגדה. לאחר שהם הולכים, בשיטתו של גדעון ומבינים עניין זה.

ובכך הם מחזירים עטרה ליושנה, באמרם - 'הן הן גברותיו והן הן נוראותיו'. ורק אנו לא ראינו ולא הבנו זאת. ולכן בבואנו לספר, את סיפור יציאת מצרים. עלינו לדעת, שאין מדובר כאן בדברי מופתים. שכן על כך, כבר אמר פרעה למשה - 'לעיר של עפריים אתם מכניסים תבן[15]'? והרי מצרים הם מכשפים. כך שגם אם יתגלה, שה' עושה מופתים, הגדולים ממופתי מצרים. אין זו הוכחה לדבר, אלא רק הבדל כמותי.

בעוד שאם יראה, שה' הולך עם פרעה ומצרים, על פי דרכם. ובכל זאת, מצליח להוציא את ישראל ממצרים - זו ההוכחה והידיעה הברורה, על דבר ה'. ומסיבה זו, גדעון מבקש סימן בארץ, ולא מופת בשמים. כהוכחה לכך, שה' יהיה אתו. שעד לימיו, מלחמות ישראל היו רצופים בניסים - 'שמש בגבעון דום', 'מן השמים נלחמו הכוכבים'. אך אין זו הדרך, לדעת את ה'. וכמו שאמר גדעון בעצמו - ואיה נוראותיו. אך כאשר נראית הנהגת ה' בארץ, אזי ניתן לראות את גדולת ה'.

את הדבר הזה מסר אברהם לאליעזר, באומרו 'ה' אלוקי השמים והארץ'. שעד שבא אברהם, היה הקב"ה, אלוקי השמים בלבד. כיוון שלא היה ניתן, לראות ולדעת אותו. אך כאשר אברהם אבינו, החל לקרוא בשם ה'. וכשנגלה אליו ה', בברית בין הבתרים. הוא זוכה לראות, את ה' כאן, בהנהגתו את העולם הזה[16].

וכל סיפור יציאת מצרים, בא להשריש בנו את מציאות ה'. זו שאנו יכולים לראות בעינינו, ובכך לדעת את ה'. ומסיבה זו, כל המצוות הן 'זכר ליציאת מצרים', אותה חווינו. ולא 'זכר למעשה בראשית', אותה לא ראה אדם. וכדי לקיים את מצוות ה' ולדעת אותו. אנו חייבים לזכור, שהכול החל בתהליך, שביציאת מצרים.

על כן בלילה זה, יש לספר לבנים בכל דור ודור, את סיפור יציאת מצרים. לא רק במעשי מופתים, כי אם כיצירה של עם, מראשית ועד אחרית. ע"י הירידה למצרים, השתעבדות להם. והיציאה שבאה לאחר עשר מכות, שגם בהם, ישראל טרם נושעו. ואף לאחר מכן, טרם יצאו לגמרי ממצרים.

עד למעמד קריעת ים סוף, הנמצא בקצה גבול מצרים[17]. ומשכך עלינו להתבונן, בפרטי הפסוקים. ולנסות לראות, כיצד הוליך הקב"ה את משה, פרעה וישראל. ממצב של 'עבדי פרעה' - לגאולי עולם. ובדרך שבה, לא רק שפרעה משלחנו, כי אם נותן בידינו עולה וזבחים.

כדי לספר זאת, צריך להבין את מה שאמר יתרו - 'בדבר אשר זדו, עליהם'. על פי דברי יתרו, ניתן להבין שעשר המכות, וכן כל שליחותו של משה. לא היו רק כדי להביא, לשחרור ישראל, מעבדות מצרים. כי אם הם באו, להביא לידיעת ה' והנהגתו. את זה ניתן לראות, רק אם בכל פרט ופרט, כרו לעצמם המצרים את הבור - בו הם נפלו.

מכת הדם, הגיעה מתוך היאור. וכל כך למה? כיוון שגזר פרעה, 'כל

הבן הילוד היאורה תשליכוהו'. נשארו ביאור, גופות רבות של ילדי ישראל, ובהמשך אף של ילדי המצרים[18]. ואותם הגופות, נשמרו במעמקי היאור, ולא נאבדו. שכן הם כשמורים בהקפאה. וכשהגיע זמן מכת דם, והכה אהרון על היאור. יצאו אותם גופות, והדגים החלו לנגוס בהם. מרגע זה, יצאו כל הדמים שנשתמרו בהם, והחלו להיות בכל היאור. ומסיבה זו, הדגים היו הראשונים שמתו[19].

כתוצאה מהמכה הזו, החלו המצרים לחפור סביבות היאור, וליצור למעשה ביצות. וכך כהמשך למכה הקודמת, הם יצרו בעצמם, את המכה הבאה - צפרדע הנמצאת בביצות. וכמו שראינו בימינו בחזרתנו לארץ, שהביצות הביאו עמם גם יתושים - ובמצרים היו אלו הכינים. שינוי האקלים הזה גרם לבא הערוב, ומיד אח"כ למכת הדבר. תחילה בחיות, ולאחר מכן אף בבני האדם, שנדבקו בשחין. חלוקת המכות עד לשלב זה, הם כסימנים בהגדה - דצ"ך. שלוש מכות, שאחד הוביל בהם את בוא השני. עד"ש - תוצאת אותם שלוש המכות, ונזק שנגרם לבהמה ולאדם.

כהמשך לכך, הוכו מצרים בארבע המכות האחרונות. שהם מכות הבאות משמים. תחילה הובא הארבה שחיסל את יבולם, ולאחר מכן בא הברד, ושיבר את כל עץ השדה. החושך ומכת בכורות, חתמו את מכות מצרים.

דבר זה היה, כנגד מה שרצו המצרים, ואף עשו לישראל. כשהחשיכו עיניהם, והרגו את בניהם - המצרים עצמם, חשכו עיניהם ומתו בניהם. ובדרך זו, של סיפור יציאת מצרים, נזכה ונדע את ה'.

1 - שמות י, ב
2 - בראשית טו, ו
3 - אמונת, זה סדר זרעים. מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע - תוס' שבת לא.
4 - בראשית ד, א
5 - דברים ד, לה
6 - שמות יח, יא
7 - אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' סימאי, שלושה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו - סוטה יא.
8 - במדבר י, לא
9 - שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד - רש"י שם ט, א
10 - אמר ר' יהודה בר שלום: ליל פסח היה אותו הלילה, שאמר לו "ואיה כל נפלאותיו", היכן כל הפלאים שעשה הא-להים לאבותינו בלילה הזה, והכה בכוריהם של מצרים, והוציא משם ישראל שמחים - ילקו"ש שופטים, ו
11 - שופטים ו, יב - יג
12 - וכיוון שלימד סנגוריה על ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא - דין הוא שאגלה אני בכבודי עליו, שנאמר "ויפן אליו ה' ויאמר, לך בכחך זה". אמר לו הקב"ה, יש בך כוח ללמד סנגוריה על ישראל. בזכותך הם נגאלים, שנאמר "והושעת את ישראל" - ילקו"ש, שם
13 - דאמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר (דברים י, יז) "האל הגדול הגבור והנורא". אתא ירמיה ואמר, נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו, לא אמר "נורא". אתא דניאל אמר, נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו, לא אמר "גבור". אתו אינהו ואמרו, אדרבה זו היא גבורת גבורתו, שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה, היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות - יומא סט:
14 - ר"ה כה:
15 - תבן אתה מכניס לעפריים, עפריים שהוא מקום הרבה תבואה אתה מביא לשם תבואה למכור בתמיה כך ארץ מצרים שהיא מלאה כשפים אתה בא לשם לעסוק בכשפים - רש"י מנחות פה.
16 - "ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי", ולא אמר ואלהי הארץ. ולמעלה אמר ואשביעך וגו'. אמר לו, עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתיו בפי הבריות. אבל כשלקחני מבית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ. שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ - רש"י בראשית כד, ז
17 - ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים - שמות י, יט
18 - "לכל עמו", אף עליהם גזר. יום שנולד משה, אמרו לו אצטגניניו - היום נולד מושיען, ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים. לפיכך גזר אותו היום, אף על המצרים. שנאמר "כל הבן הילוד", ולא נאמר "הילוד לעברים" - רש"י שמות א, כב
19 - ילקוט מעם לועז, עמ' צח

לנצל את ההווה

/ הרב אייל אונגר

העולם הזה, גדוש בניסיונות כאלו ואחרים, כלשונו של רבנו תם בספר הישר: "נווה התלאות". הניסיונות הללו גורמים לאדם לאבד את הריכוז שלו, וממילא הם גורמים לכך שהוא אינו מצליח להפיק את המרב מהרגע הנוכחי. בשעה של ניסיון, האדם נוטה להתמקד בעבר: פעם היה טוב, פעם היה נעים, פעם היה נחמד, פעם היה יפה, פעם העולם היה טוב וחיובי יותר, פעם הייתי צעיר ומלא כוח, פעם הייתי בריא יותר, וכן הלאה. הוא אינו שם לב, שבעצם, הוא מפספס במו ידיו את ההזדמנות להפיק את המרב מההווה שלו! הוא בעצם מקבע את עצמו במצב של חוסר אונים וחוסר יכולת לשפר את איכות החיים ואת העשייה שלו! שלמה המלך אומר בספר קהלת (ט', ד'): "כִּי מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בָּטָחוֹן כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת". כלומר: אפילו האדם הגדול ביותר, כאשר הוא נפטר מן העולם - כבר אין לו 'הווה'. יש לו רק 'עבר'. לעומת זאת, לאדם חי, לכל אדם חי - **יש הווה!** משום כך, אפילו האדם הפשוט ביותר, המוגדר כ'כלב' לעומת ה'ארי' - ישנה עדיפות על אדם גדול שכבר אינו בעולם, משום שיש לו היכולת לממש את הפוטנציאל של ההווה שלו!

הדברים אמורים במידה רבה, גם ביחס לאנשים המתרפקים על העבר שלהם. העבר - הינו לפעמים כמו 'אריה', בעוד ההווה - כמו 'כלב'. הם מרגישים שבעבר הם היו מלאי מרץ ואנרגיה, כמו אריות, בעוד בהווה - הם חסרי יכולות כמו כלב חוצות. אולם האמת היא, שלהווה, לכלב החי - ישנו ערך רב יותר מאשר לאריה המת! משום שההווה - נמצא כאן וניתן לשינוי, בעוד העבר - כבר עבר ובטל מן העולם!

לא לחכות לעתיד

במקביל, ישנם אנשים צעירים, שעוברים בדיוק את התהליך ההפוך. הם עסוקים בעתיד, ואומרים לעצמם: "כעת, אנחנו עדיין בלי יכולות ובלי פוטנציאל, אבל כשנהיה מבוגרים יותר, מיושבים יותר, עם בית ומשפחה משל עצמנו, אנחנו נוכל להצליח ולהגשים את היכולות שלנו!". אולם, כמובן, מדובר בטעות: אנשים אלו יכולים לחלום כל החיים שלהם: לחלום על שידוך, על עבודה, על מעמד, על כבוד, ולהמשיך לחלום - כל החיים שלהם, מבלי להתעורר אף פעם לחיות את ההווה!

אין להכחיש זאת: תכניות לעתיד - יכולות להיות נהדרות! "איזהו חכם - הרואה את הנולד" (תמיד לב), ומעבר לכך: כאשר האדם מצפה לקראת עתיד טוב - הוא מתמלא כבר כעת בתקווה ובאנרגיה חיובית שתצעיד אותו קדימה, ותאפשר לו להשיג את המטרות שהוא מציב לעצמו בעתיד. אולם, זאת בתנאי שהן אינן מחליפות את

העשייה בפועל, בהווה. כשהן משמשות רקע להווה ממומש. כשהעתיד נותן לנו מרץ ומוטיבציה בכדי לנצל את ההווה - זה נפלא! אבל כשהעתיד גורם לנו להתרפות מעשייה בהווה - מדובר בהחמצה! החכם, הינו זה שרואה את הנולד. אולם זאת בתנאי, שמתוך הראייה הזו - הוא מנצל את ההווה טוב יותר! אם האדם עסוק כל ימיו בחלומות, הוא לעולם לא יגיע לשום מקום. החלומות על העתיד, שלא לומר 'האשליות' - מאפשרים לו להניח את דעתו של המצפון שלו, המתאונן על חוסר העשייה שלו בהווה, כי האדם מנחם את עצמו ואומר: אף שכעת הוא לא עושה דבר, אבל בחלומות הוא יעשה... ברם, בסופו של דבר - המצפון צודק: אם הוא לא ימלא את ההווה בתוכן - העתיד לעולם לא יגיע! חשוב לדעת: מחשבות על העתיד עשויות לשפר את מצב הרוח, אבל הן לעולם אינן יכולות כשלעצמן ליצור מציאות אחרת!

גבאי שאיבד כספי תרומות

מפנקסו של דיין*

ראובן נתן לגבאי בית הכנסת סכום כסף כתרומה עבור קניית מזגן לרווחת המתפללים[1], והגבאי איבד את הכסף, האם חייב הגבאי לשלם סכום זה לקופת בית הכנסת מכיסו?

תשובה:

א. הלכה ידועה היא ששומר חינם שאיבד פיקדון שהופקד אצלו פטור, ואילו שומר שכר חייב. ובכן, השאלה במקרה שלנו היא כיצד דינו של גבאי בית כנסת ביחס לכספי התרומות הנמסרים לו, האם כשומר חינם או כשומר שכר.

ב. בשולחן ערוך[2] נפסק שפרנס הממונה על הציבור שגבה משכון מאחד מבני הקהילה בעקבות מס קהילתי המוטל עליו, והמשכון אבד מהפרנס, דינו כשומר חינם ופטור, אלא אם כן קיים מנהג קבוע לחייב את הפרנס במקרה כזה.

ג. אבל הש"ך[3] חולק וסובר שהפרנס חייב, כיון שבעת עיסוקו במשכון נפטר מלתת צדקה לעניים הפונים אליו מדין 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', ו'חיסכון' זה נחשב 'שכר' לחייב אותו על איבוד המשכון כדין שומר שכר.

ד. הנתיבות[4] חולק על הש"ך וטוען שבנטילת המשכון מבן הקהילה ובשמירתו ברשותו אין הפרנס נחשב כעוסק במצוה, כיון שאין עליו מצוה לטפל בשימור וטיפוח המשכון עצמו, ואכן אינו פטור אז מצדקה, ועל כן דינו כשומר חינם שפטור על אבידה[5]. גם מדברי האורים ותומים[6] משמע שדוחה את דברי הש"ך ומסכים עם פסק השולחן ערוך שהפרנס נחשב שומר חינם, ואף מוכיח כן מדברי הריטב"א[7]. וכן משמע משו"ת מהרשד"ם[8].

ה. על פי זה, לא נוכל לחייב את הפרנס להוציא כסף מכיסו על איבוד המשכון, כיון שיכול לומר "קים לי" כדברי השולחן ערוך וסיעתו שדיני כשומר חינם. ואם כן הוא הדין גבאי בית הכנסת שאיבד את כספי תרומות המתפללים, יכול לפטור עצמו מדין "קים לי".

ו. אמנם, כל זה בגבאי שעושה את עבודתו בהתנדבות. אבל אם מקבל שכר על עבודתו, דינו כפרנס הנוטל שכר מהקהילה שכתב הנתיבות[9] שלכל הדעות נחשב כשומר שכר וחייב על איבוד המשכון, והוא הדין גבאי.

ז. אלא שעדיין יש מקום לדון ולהסתפק בדברי הנתיבות, האם כדי להיחשב שומר שכר על המשכון די בכך שהפרנס מקבל שכר על כללות עבודתו הציבורית, או שצריך שיקבל שכר מיוחד על שמירת המשכון.

ח. בענין זה מצאנו בשו"ת מהר"ם אלשקר[10], שפרנס המקבל שכר על פעילותו הציבורית אין לדונו כשומר שכר על רכוש של בני הקהילה שהופקד אצלו, כי השכר שמקבל אינו אלא על פיקוח על צרכי הקהילה ולא על שמירת רכושם. לדבריו, אין לחייב את הפרנס על איבוד המשכון אלא אם קיבל שכר מיוחד על שמירתו. ולפי זה הוא הדין גבאי ביחס לכספי התרומות המופקדים אצלו.

ט. אבל מסתמות כל הפוסקים לא משמע שהממונה צריך לקבל שכר מיוחד על השמירה, אלא כל שמקבל שכר על עבודתו הציבורית באופן כללי, נחשב שומר שכר וחייב על אבידת רכוש הציבור. וכך כתב ערוך השולחן[11]: "אבל כשנוטלים שכירות או יש להם איזה טובת הנאה דינם כשומר שכר".

י. ונראה לחזק סברא זו, מההלכה הקובעת שגם השוכר חפץ מחבירו דינו כשומר שכר וחייב אם איבדו. והרי השוכר בודאי אינו מקבל שכר על שמירת המושכר, ובכל זאת חייב בגלל ההנאה שיש לו מהחפץ. אם כן הוא הדין גבאי או פרנס שמקבל שכר כללי על עיסוקו בצרכי הקהילה, די בכך להחשיבו שומר שכר על רכוש הקהילה שבא לידו, ואם אבד מרשותו חייב[12].

יא. סיכום:

גבאי שאיבד כסף שקיבל כתרומה לרכישת מזגן לבית הכנסת, אם אינו מקבל שכר על הגבאות פטור, ואם מקבל שכר חייב כדין שומר שכר.

*הרב יהודה ליב נחמנסון שי' דיין ומו"צ בבית ההוראה ליובאוויטש.

1 - באופן זה, שהתרומה מיועדת במפורש למטרה מסוימת, אין מקום להיפטר מטעם ממון שאין לו תובעים, כמבואר ברמ"א יו"ד סי' רנו ס"ד ובט"ז שם סק"ד.
2 - חושן משפט סי' עב ס"ה.
3 - שם סקל"ד.
4 - משפט האורים שם סק"כ.
5 - ועיין עוד בדברי הנתיבות במשפט האורים שם סק"ז, ולהלן סי' רצא סק"ג.
6 - שם סק"כ.
7 - בשיטה מקובצת בבא מציעא פב ע"א ד"ה דכו"ע.
8 - סי' צח. ועיין עוד שו"ת הרא"ש כלל צ ס"ג; כנסת הגדולה הגהות בית יוסף סי' עב חו"מ אות סז.
9 - שם.
10 - סי' עא.
11 - חו"מ סי' עב סי"ב.
12 - ועיין עוד לקוטי שיחות חט"ז כי תשא ב אות ח. שם חל"א עמ' 113.

האם מכת הארבה נכחה גם ביום השבת?

/ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו פרשת בא כתוב, ויעל הארבה על כל ארץ מצרים, וינח בכל גבול מצרים. (שמות י', י"ד)

וכתב "בעל הטורים": "וינח" - ב' במסורה, וינח בכל גבול מצרים, וינח ביום השביעי, מלמד שנח הארבה בשבת וכו', אפילו אם נח הארבה בכל הגבול, אעפ"כ וינח ביום השביעי.

והעיר על זה בקובץ "עיון הפרשה" שיש להבין, מהו לשון קרא "וינח" גבי הארבה, הלא מניעת אכילה לא שייך ליחשב "מנוחה", כדכתבו התוס' (שבת דף קכ"ב ע"א ד"ה מעמיד, ועיין רש"י להלן כ"ג, י"ב). בקרא "למען ינוח שורך וחמורך", שאינו מניחו מלתלוש ולאכול, כיון שמניעת אכילה אינה מנוחה, אלא צער.

עוד צריך ביאור מה טעם דוקא במכת ארבה מצינו שהייתה מנוחה למצרים מן המכה ביום השבת, מה שלא מצינו בשאר המכות שהונח להם ביום זה מצרתם. [עיין במדרש לקח טוב (כאן) בדרכי חיותו של הארבה ושליחותו של הקב"ה, ודו"ק].

ומצאתי בס"ד בקונטרס "אביטה נפלאות" (בראשית, עמודים קכ"א-קכ"ב) שביאר דהנה כל בעל חי כשהוא מזיק הרי זה דרך הילוכו או אכילתו, וממילא אין לו שום צער מכך, אלא אדרבה יש לו הנאה גדולה להזיק, ולכך כל מכות שהיו מעורבים בהם בעלי חיים לו היו שובתים בשבת היה לבעלי חיים צער מכך, משא"כ במכת ארבה שמובא במדרש הגדול שהארבה היה אוכל מלבד את התבואה, גם את בגדיהם תכשיטיהם, וכל חמודיהם, ואף את עיני המצריים היה אוכל, ואצל הארבה אכילה זו הייתה צער, שהרי אין זו דרך אכילתו הרגילה, ולכך הארבה נח בשבת, כדי שלא להצטער בשבת (עכ"ד), ולפי זה מיושבים ב' הקושיות הנ"ל מקובץ עיון הפרשה, ודו"ק.

וראה זה חדש שמצאתי בקובץ "מוריה" (ניסן תשנ"ב) שהובא בשם הפנ"י שלא רק הארבה נח בשבת, רק כל המכות נחו בשבת, עיי"ש.

סיפור לשבת

אשר יצר את האדם בחוכמה

היה זה לפני תקופה קצרה, כאשר יהודי תושב שיקאגו, הר"ר רפאל נפתלי משה בן רחל הי"ו, חלה בנגיף המתפשט בכל רחבי תבל. הוא קיווה וייחל לעבור את המחלה בשלום, אולם לא כך קרה. למרבה הצער, עד מהרה החלו מערכות גופו ללקות בזו אחר זו, הוא הובהל לאשפוז בבית החולים כשמצבו הולך ומידרדר.

אולם דבר לא עזר. מצבו הרפואי הלך והחמיר, מערכות גופו החלו לקרוס. הרופאים נאלצו לחברו למכשיר ה'אקמו' המפורסם, שתפקידו לחקות ולעשות את פעילות הריאות והלב, כאשר אינם מתפקדים כראוי. מיד עם חיבורו למכשיר הבהירו הרופאים, כי מדובר בתקווה קלושה יחסית, שכן המכשיר אינו יכול להחליף את פעולת הלב והריאות לאורך זמן...

חלפו שלושה שבועות, ודבר לא השתנה. רבים אמרו למענו תהלים והתפללו לרפואתו, אולם נראה היה כי שערי רחמים ורפואה סגורים ומסוגרים. ככל שחלף הזמן מאז חובר למכשיר ה'אקמו', הבהירו הרופאים חזור והבהר כי הסיכויים להשיבו לחיים בריאים כמקדם פוחתים והולכים, עם כל יום שחולף בו הלב והריאות אינם מתפקדים - קשה להאמין שישובו לפעול אי פעם...

ידידיו וחבריו בקהילה החליטו להיכנס לעובי הקורה, לעשות משהו דרמטי, מהפך של ממש, למען חברם הנתון על ערש דווי. הם הכריזו כי כל בני הקהילה נקראים לחזק ולהתחזק באמירת ברכת 'אשר יצר' בכוונה, מתוך תקווה שההתחזקות בברכה זו - שנתקנה על בריאות מערכות הגוף, תסייע לחברם.

היה זה ביום חמישי בערב. עוד באותו ערב פורסמה הודעה מסודרת מטעם הקהילה, כי למען החבר הנתון בצרה יתכנסו כל בני הקהילה יחדיו להתחזק באמירת ברכת 'אשר יצר'. הם קבעו שיעור מיוחד שיתקיים במוצאי שבת, שיעור שיעסוק בברכת 'אשר יצר' והלכותיה, וכולם נקראים להשתתף בו, איש בל יעדר.

המשך בעמוד הבא...

ויהי ממחרת, ביום ששי, שעות ספורות לפני כניסת השבת, בהפתעה גמורה התקבלה הבשורה המרגשת מפי הרופאים, כי החולה – שכבר נחשב כנוטה לעבור לעולם שכולו טוב - פקח את עיניו. ממש כך. הבשורה הלהיבה את בני הקהילה וחיזקה אותם, ובמוצאי שבת התכנסו כולם לשיעור המיוחד, למדו על ברכת 'אשר יצר' וכוונתה, והתחזקו בצוותא לברכה מתוך הכתב, בכוונה וכהלכה.

עם סיום השיעור - הגיעה בשורה נוספת, מרגשת מקודמתה. הלב והריאות חזרו לפעול טיפין טיפין, והרופאים הורידו את תפקוד מכונת ה'אקמו' ממאה אחוזים ל-85 אחוזי תפקוד, כאשר את 15% האחוז החסרים ימלאו הריאות והלב, האיברים שכמעט התייאשו מהם. כבר ביום המחרת המשיכה מגמת השיפור, ולא ארכו הימים עד שהחולה נותק ממכשיר ה'אקמו', החל להבריא, והוא ממשיך ומתחזק לקראת חזרה לשגרה מלאה!

על הנס הפלאי הזה, שמענו ממגיד המישרים הרה"ג רבי שמעון שפיצער שליט"א, שתיאר את דבר הסיפור שעשה לו כנפיים בקהילה היהודית בשיקאגו, כאשר כבר בימים אלה, החולה אשר הרופאים נואשו מחייו - שב לתפקד כחבר מן המניין בקהילה, הולך ומבריא כבמעשה ניסים.

וללמדנו בא: אחת הדרכים להשלים למניין מאה ברכות, הינה ברכת 'אשר יצר'. זו ברכה יקרה מפז, הנאמרת כמה וכמה פעמים ביום, וטומנת בחובה אוצר יקר מפז של הודאה לה' על חסדיו בהענקת בריאות איתנה, וקיום מערכות הגוף באופן בריא וטוב.

כמה חבל למלמל ברכה כה יקרה תוך כדי ניגוב ידיים, אגב הליכה חזרה למקום בו היינו, ללא כוונה והתרגשות...

מנגד, כמה כדאי לאמץ את הברכה הזו, להבינה היטב, להתבונן במערכות הגוף המשוכללות אשר בורא עולם העניק לנו - ולהודות לו עליהן מכל הלב. ברכת 'אשר יצר' היא גם 'ביטוח בריאות' ייחודי, כפי שחושף בעל ה'סדר היום' בספרו, הבטחה מרגשת ודרמטית: 'מי שיכוון בברכת אשר יצר - לא יחלה כל ימיו ולא יצטרך לרופא כל ימיו!'

לא יאומן כי יסופר: ברכה אחת, הנאמרת כמה פעמים ביום כמעט כבדרך אגב, יש בה את היכולת להעניק לנו ביטוח בריאות אמיתי ואיתן, כזה שמאפשר לנו לשכוח מי קופת החולים שלנו, מי רופא המשפחה שלנו, ומהו בית המרקחת הקרוב לביתנו.

ההתחזקות באמירת ברכת 'אשר יצר', לברכה כראוי, מתוך הכתב, בכוונה עילאית - לא רק שפותחת את שערי השפע בהשלימה למאה ברכות, אלא אף מעניקה הגנה בריאותית איכותית וחזקה!

הבה נתחזק בברכת 'אשר יצר', נברכה בכוונה, מתוך הכתב, תוך ריכוז והתבוננות במה שאנחנו מברכים ומודים, כמה גדול הנס ועד היכן מגעת עוצמת מערכות הגוף המשוכללות שבורא עולם העניק לנו. וככל שנתחזק בברכת 'אשר יצר' כהלכה, כך נזכה לרגעי חיבור נעלים עם אבא שבשמים בעיצומו של כל יום שגרתי, להגנה בריאותית איכותית וטובה, וגם נפתח לעצמנו את שערי השפע - כי הברכה היא המפתח לכל השפע האלוקי!

(עוז והדר / פניני פרשת השבוע פר' וירא פ"א)

כוחם של הרהורי תשובה

קטעים מתוך שיחתו של מרן רבי עקיבא רבינוביץ', האדמו"ר מפוריסוב שליט"א

על השבת מבאר ה'באר מים חיים' ששב"ת ר"ת: שבת בו תשוב. כח הקדושה של השבת מסייע לאדם. צריך, אפוא, להרהר בתשובה בערב שבת וצריך להרהר בתשובה בשבת, שמתוך קדושת השבת תהיה התשובה יותר פנימית, יותר עמוקה. או אז, מבטלים את כל המקטרגים. כל הקשיים וכל הצרות והייסורים שהאדם עובר אינם אלא מפני שיש מקטרגים. כשהאדם מהרהר בתשובה, בטלים המקטרגים, ונעשה פתח פתוח לתשובה. וכבר סיפרנו כמה דברים נפלאים שאירעו על ידי הרהור תשובה. שמעתי את המעשה מאדם גדול בתורה. מקרה אירע לו באחד מילדיו שהתמוטט ר"ל, והוצרך להבהילו לבית החולים 'הדסה'. ישב האיש במסדרון ההמתנה, ממתין עם ילדו לתורו, חיכה שיכריזו את שמו להיכנס אל הרופא לבדיקה . והנה, בעודו יושב בתור הארוך, חשב לעצמו: מה זאת עשה לי האלוקים, שלח לי מקרה שכזה? במקום לשבת כעת בבית-המדרש ולעסוק בתורה, צריך אני לשבת ולהמתין לרופא?

חשב האיש בדעתו, שעליו לערוך לעצמו חשבון נפש. ואכן, ישב וערך חשבון נפשו. בעודו מהרהר בתשובה, עבר שם פרופסור ידוע, מומחה בתחום אחר (התמחותו היתה ברפואת מבוגרים, וכאן המתין הלה לרופא ילדים). אותו פרופסור שראהו, הכירו, מכיוון שבעבר טיפל באמו, וכעת כשראהו, שאל אותו למעשיו כאן. סיפר לו האיש שילדו אינו חש בטוב, והוא אובד עצות. אמר לו הפרופסור: העלה את בנך לקומה השמינית, לחדר שמספרו כך וכך, ואני אבדוק אותו. עלה האיש עם בנו לקומה ההיא, נכנס לחדר והפרופסור בדק ואמר לו: אל דאגה, המחלה תעבור. כך הרגיע אותו, ואף רשם לו תרופה, שיחרר אותו לביתו, והילד הבריא. ראה האיש במוחש ישועת ד'

המשך בעמוד הבא...

לאלתר: הנה, במקום להמתין בתור שעות על גבי שעות, אותו פרופסור – שהיה מומחה לתחום אחר, הציע בעצמו לבדוק את הילד, בשעה שכלל אינו רופא ילדים. כך סיפר האיש את המעשה באזניי. סיפרתי את המעשה למשתתפי השיעור. בין שומעי השיעור היה יהודי אחד, שלאחר ששמע את המעשה, סיפר באחד השיעורים כך: אברך אחד מידידיי, בנו הקטן, כבן חודשיים, נעמד בהיותו בעגלת-הילדים, היה זה ליד המזנון שבסלון, ולפתע קרס כל המזנון והתמוטט על ראש הילד. איבד הילד את ההכרה, ר"ל, ואף הוא הובהל לבית החולים, לחדר המיון. בדקוהו וצילמוהו, התברר שיש לו סדק בגולגולת. הפרופסור שבדק אותו, הורה לאשפז אותו, ואמר להורים המבוהלים שבנם יצטרך לשכב במחלקה לכל-הפחות שנה שלימה, עד אשר יתאחה הסדק ויתחברו העצמות כראוי. הורים אלו, חייהם נהרסו: לאחר שבוע שבועיים, כשהיו מחליפים ביניהם, במשמרות, וישבו ליד הילד, ביום ובלילה, על-מנת שלא להשאיר את בנם הקטן לבדו, הפכו חייהם לגיהנום ממש. לא היה להם יום ולא היה להם לילה, לא היו להם חיי משפחה, והם הרגישו שכך לא יוכלו להמשיך עוד זמן רב. סיפרתי לאותו אברך, ידידי, את המעשה ששמעתי כאן בשיעור, ויעצתי לו לערוך – הוא ורעייתו – חשבון נפש. אמרתי לו: שמא צריכים אתם לקבל על עצמכם קבלה כלשהי, אולי עליכם לתקן משהו? קיבל ידידי את עצתי, ועשה כך: הוא ואשתו ישבו ועשו חשבון נפש אולי צריך לתקן משהו. אותו פרופסור, ראש המחלקה, נהג לערוך ביקור-רופא במחלקתו בכל יום ראשון, לבדוק את הילדים ולהורות על המשך הטיפול. והנה, לאחר שישבו שני ההורים וערכו חשבון נפש, במשך כל השבת כולה, כשהגיע יום ראשון והפרופסור עבר במחלקה ובדק את בנם הקטן, לא האמין למראה עיניו וקרא: אירע לכם נס! הסדק נסגר, העצמות התאחו! הרופא "יצא מהכלים" ממש, ואמר להורים שבתוך יום-יומיים יוכל בנם להשתחרר מהמחלקה. ההורים, כמובן, לא ידעו את נפשם מרוב שמחה, וראו בכך נס גלוי. כל זאת אירע להם בזכות חשבון הנפש שעשו.

מעשה נוסף היה ביהודי אחד שאף הוא הגיע לכאן וסיפר שעיסוקו במסחר, אלא שהצטברו לו חובות והריהו בעל-חוב. כמדומני, חובותיו הגיעו לכדי רבע מיליון שקלים, סכום רב מאד. לא ידע האיש היאך ישלם את חובותיו, ומה יעשה. לאחר פטירת אביו, השאיר האב רכוש רב, ואולם אחיו, שהיו "חלשים" בענייני בין אדם לחבירו, הניחו ידם על כל הירושה, והחליטו ביניהם לנשל את אחיהם מנכסי האב, כך שישאירוהו בלא כלום. הצטער האיש צער רב: הנה, לאחר פטירת אביו, נזדמנה לו האפשרות לקבל את חלקו בירושה ולפרוע בכך את כל חובותיו, והנה כעת התברר לו שלא השאירו לו מאומה. כיצד מסוגלים האחים לנהוג כך באחיהם? והלא שארית ישראל לא יעשו עוולה! כעת, לאחר ששמע אף הוא את הסיפור על אודות חשבון הנפש, החליט האיש בדעתו שיעשה גם הוא חשבון נפש ויתקן את אשר צריך תיקון [הוא היה צריך לתקן דברים רציניים, ואת הכל קיבל על עצמו לתקן]. לא יאומן כי יסופר: באותו יום בו ערך חשבון נפש, עוד באותו ערב, התקשר אליו עורך-הדין של המשפחה והודיע לו: נתבקשתי על-ידי האחים שלך להודיעך, שהם הגיעו להבנה שגם אתה אח, ולאחר שהתברר שאביך השאיר מגרש אחד נוסף, סיכמו ביניהם שאת המגרש ההוא יתנו לך, ויהא זה חלקך בירושה. ראה האיש השגחה פרטית, מופת של ממש, נס גלוי! לא מזמן השאירוהו נקי מכל הירושה, והנה כעת – ביום בו ערך חשבון נפש וקיבל על עצמו - זכה לישועה. רואים, מה גדול הכח של חשבון נפש: כשאדם עורך חשבון-נפש הריהו מסלק את כל המקטרגים כולם. הקשיים והצער, כשהאדם רואה שהכל "הולך לו קשה", הרי זה בגלל המקטרגים, אשר מקטרגים על האדם. ואולם בשעה שהוא מהרהר בתשובה, בטל כל הקיטרוג, והאדם זוכה מיד לישועה אותה הוא צריך. כל אדם שיש לו צער או כאב, בכל מה שיהיה, צריך להרהר בתשובה והקב"ה יפתח לו את השערים. יהי רצון שהשי"ת יעזור ויפתח לנו את השערים, כל אחד ואחד כפי מה שהוא צריך, ונזכה להיוושע בבני, חיי ומזוני רויחי, השפעות טובות, שמחות ושידוכים טובים וישועות ברו"ג וכל הישועות, ונזכה לגאולה השלמה בב"א.

■

שביבים / שאול שיף

■ התפילה מועילה ביותר דווקא בעת צרה

בפרשתנו כתוב [ב,כג] "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה". מבאר ה"רבינו בחיי", שאף על פי שהגיע הקץ כבר, לא היו ראויים לגאולה, אלא מרוב שצעקו אל ה' מן העבודה קיבל תפילתם. ומוסיף הרבנו בחיי יסוד נורא , שאין תפילתו של אדם שלימה כאותה תפילה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדוחק. יתחזק באמונה ויישא תפילה לאדון כל ויראה ישועה. ונבאר הדבר בסיפור שסיפר החסיד המפורסם רבי מנחם מנדל פוטרפאס זצ"ל. בהיותו ברוסיה בעת גזירת מלכות הרשעה, לא נתנו לבני ישראל לקיים מצוות ה' ולמול את בניהם. הגיעה פעם אישה אחת אל הקוה"ט האדמו"ר מריבניץ זצ"ל, וסיפרה לו שנולד לה בן זכר בשעטו"מ, והיא חפצה מאד להכניסו בבריתו של אברהם אבינו

בזמנו, אך בעלה כופר בתורה ובמצוות רח"ל ואינו מוכן בשום אופן שיקיימו ברית מילה לבנו הנולד לו. ציווה עליה האדמו"ר שתודיע לו יום שבעלה לא יהיה בבית, ואז ינצלו את שעת הכושר לקיים את ברית המילה. ואכן, לא עברו ימים רבים ובסודי סודות הגיעה האישה והודיעה בשמחה, שביום פלוני עתיד בעלה לבלות עם חבריו מחוץ לעיר, והיא מבקשת מהצדיק מריבניץ לערוך אז את ברית המילה כדת וכדין.

הבטיח לה הרבי לבוא באותו יום, והתלווה אליו החסיד הנזכר למול את התינוק ויצאו לדרך במסירות נפש. כאשר הגיעו לשם נכנסו בחשאי אל ביתה. בדחילו ורחימו ניגש האדמו"ר מריבניץ לקיים המצווה, נטל את הסכין ובירך ברכת 'על המילה' בכוונה עצומה ומל כדת וכדין. לאחר כמה רגעים ראו שהדם אינו מפסיק מלזוב ונשקפה סכנה גדולה לחיי התינוק. מיד נפלה בהלה גדולה במקום, כי לא ידעו מה לעשות שהרי אם יזמינו רופא בוודאי יוודע הדבר למלכות על המעשה שקיימו כנגד החוק, ואף הבעל הרשע ירצה לנקום בהם ח"ו, ואם לא יקראו רופא הלא יבוא הרך הנימול לידי סכנת מוות כשיאבד כ"כ הרבה דם. נכנס האדמו"ר לחדר צדדי והסתגר שם למשך זמן-מה וביציאתו נעצר שטף הדם והכל על מקומו בא בשלום. שאל החסיד את האדמו"ר מה עשה באותה שעה בחדר דבר שגרם לעצור את הדם? נענה הרבי והשיב: 'פרשתי את ידי אל ה' בתפילה ואמרתי: 'אל נא תביישני הרי באתי הנה לקיים מצווה'. וכאשר סיים להתפלל יצא החוצה ושמח לראות שיצא הרך הימול מכלל סכנה. סיים רבי מנדל ואמר - אני עם כל תורת חב"ד שלמדתי בעומק נאלמתי דומיה ונרתעתי לאחורי כאשר ראיתי שהדם אינו חדל מלזוב, ואילו הרבי עם אמונתו הפשוטה והתמימה עצר את שטף הדם. ובזה יתחזק כל אחד ויישא תפילה בכל עת ובפרט בעת צרה, שאז תפילתו של אדם יותר שלימה. ואם כן, אל ייפול ברוחו איש, ויתחזק באמונה שלימה שבוודאי ישמע ה' שוועתו.

■ גוי ששבת

סיפורנו התרחש בירושלים לפני למעלה ממאה שנה. באחד מימי החורף התאווה ערבי-נוצרי אחד לאכול "חמין טמונים, כמו שאוכלים היהודים בשבת". הלך וקנה בשר "דבר אחר" ומיני קטניות. בהגיע יום הששי שמם בסיר ושלחו "לתנור יהודי" באחת השכונות על-ידי נער ספרדי כדי שלא יוודע שבשר טריפה נמצא בו. למחרת שלח את הנער להביא לו את התבשיל מהתנור ואכל בתיאבון גדול את אשר חשקה נפשו. הוא הירבה לאכול עד כדי כך שבטנו החלה כואבת. לשיכוך מכאובו לקח ספירט והחל משפשף את בטנו. אולם מבלי משים הסיגריה בידו נגעה בבטנו. ותאחז האש בבשרו, חלה ומת.

פורסם ב"מוריה" 29.11.1910 תחת הכותרת: "נכרי ששבת".

■ פמליה של מעלה תוכיח

הרה"ג רבי ראובן מנדלוביץ שליט"א הנו מומחה לסת"ם, אבל יש לו גם סיפור אישי - אף הוא מתחום הסת"ם. נולדתי בניו-יורק, ולקראת הבר-מצווה לימד אותי אבי איך להניח תפילין. את כריכת הרצועות על אצבעות היד הוא לימד כך: על אצבע ה'אמה' [האצבע הגדולה ביותר'] כורכים אחת למעלה ושתיים למטה, ואחר-כך כורכים יחדיו את כל שלוש האצבעות האמצעיות של היד ['אצבע', 'אמה' ו'קמיצה']. מהר מאוד שמתי לב שאף אחד לא כורך כך את הרצועות. לא התעמקתי בנושא מידי יום, אבל כשהתפללתי ב'שטיבלאך' הייתי מעיף מבט על אצבעות המתפללים ומעולם לא מצאתי מישהו שנוהג כך. עם הזמן נפל לי שאולי אני עצמי הטועה, וגם המשפחה שלי לא נוהגת כך... אבל לא. אבא שלי והאחים שלי כולם כורכים בצורה הזו. למה? זה מנהג-המשפחה. ברם, בשלב מסויים אמרתי לעצמי: זה כנראה לא 'מנהג' אלא 'טעות'. הרי לא יתכן שבמשך כל השנים לא מצאתי אחד שנוהג כך! בגיל 71 הגעתי ללמוד בארץ, וגם פה לא מצאתי אף אחד... נישאתי והמשכתי ללמוד בכולל ויום אחד אמרתי לעצמי: זהו. עד כאן! ממחר אני מפסיק לכרוך את הרצועות על שלוש האצבעות יחדיו! באותה תקופה כבר עסקתי בתחום הסת"ם, וזה רק חיזק את העמדה שלי שמדובר פה בטעות. אגב, זה קרה כאשר מלאו 13 שנה לבר-המצווה שלי.

היית אברך בן 26 באותה תקופה למדתי בכולל 'נר משה' בירושלים, והתפללתי מידי בוקר בישיבת 'פרשבורג'. את התפילין הייתי מניח ב'אוצר הספרים' סמוך לבית-מדרש. באותו בוקר נכנסתי לשם עם החלטה לשנות את כריכת הרצונות. בדיוק נכנס אחרי בחור חסידי צעיר שהיה ניכר עליו שזה עתה חגג בר-מצוה. חדר אוצר הספרים שם הוא די גדול, אבל הבחור החליט להניח תפלין לידי. למרות החלטתי לשנות את צורת כריכת הרצועות כנראה שעדיין היה לי קצת קשה לשנות ממנהג אבותיי, ואמרתי לעצמי: בדקתי כבר כל-כך הרבה יהודים שמניחים תפלין, ואף אחד לא כרך כמוני. אבל הנה עוד אחד שמניח תפילין - בוא נראה איך הוא כורך את הרצועות - ונחליט! ומה נראה לכם שקרה? הבחור סיים את הכריכות על היד, גלגל את הרצועה על אצבע האמה ו... כרך את שלוש האצבעות יחדיו!!! אתם יודעים מה עשיתי באותו רגע? הרמתי את הראש לכיוון מעלה ואמרתי: "ריבונו של עולם; דיברת איתי. קיבלתי את המסר. תודה-רבה!" ליותר לא נזקקתי.

אפילו לא שאלתי את הבחור מיהו ומה מנהגו. ניגשתי להניח תפלין בדיוק כפי שהנחתי יום לפני, ובדיוק כמו שאבותיי הניחו... כאשר נשאל הרב מנדלוביץ - 'וכי זה פשט כך, שהשם-יתברך מדבר עם אנשים? הוא מחייך ועונה: "לא יודע. אני לא אדם-גדול. מה קורה עם אחרים אינני יודע. אבל אתי הוא כנראה 'דיבר'. זה לא קרה לי לפני המקרה ההוא - וגם לא אחריו..." אפילוג: חלפו עוד שנים, והרב מנדלוביץ הבחין בבית המדרש שם הוא שקד על תלמודו - 'בית תפילה' בבית שמש - בספר שמציג תמונות של כ-27 מנהגים שונים בכריכת התפילין. אחד מהם הציג את המנהג לכרוך את כל שלוש האצבעות יחדיו כמנהג "ויז'ניץ מונסי"... אין לו מושג איך הגיע המנהג למשפחתו - שאיננה קשורה לוויז'ניץ מונסי - אבל מה זה משנה לו אתו הקב"ה דיבר ישירות!...

(ישראל למברגר מוסף שבת קודש ויחי תשפ"א)

■ סגולת מצוות הכנסת אורחים

איתא בגמרא בב"ב (דף ט"ז ע"ב) "וה' בירך את אברהם בכל - מאי בכל, רשב"י אומר אבן טובה תלויה על צווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה", ודברי הגמ' צריכים פירוש -

מה הכוונה שתלאם בגלגל חמה? ועובדא הוי בצדיק רבי משה מקוברין זצ"ל שהגיע פעם לוואלוז'ין אל חמיו של מרן ה"בית הלוי" - רבי יצחק עפרון זצ"ל, ומצא שם את הבית הלוי זצ"ל כשהוא מודאג ממצב בנו התינוק רבי חיים זצ"ל שנתקף במחלה אנושה והגיע עד שערי מות עד שהרופאים כבר התייאשו מלרפאותו, והנה כאשר שמע הצדיק רבי משה על מצבו של רבי חיים, הביע את רצונו שיערכו את השולחן להסב לסעודה, ומיד מילאו את בקשתו וערכו סעודה, ובתוך הסעודה פתח רבי משה ואמר כדברים האלה: "וַיֶּעְתַּר יְצָחָק לה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא" שנינו במסכת בבא בתרא "אבן טובה תלויה על צווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא", מהי אבן טובה זו - הוי אומר מידת הכנסת אורחים שהצטיין בה אברהם אבינו, "ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה" - זהו גלגל הזורח בכל מקום בעולם, שכל זמן שיהודי מתעסק בהכנסת אורחים מתעוררת זכותו של אברהם אבינו לסייעו לרפאות את החולה בזכות אבן טובה זו של מצוות הכנסת אורחים. וא"כ, כיון שבעל הבית מתעסק עכשיו בהכנסת אורחים, תתעורר זכותו של אברהם אבינו לרפאות את נכדו חיימ'ל במהרה", וכך הוה שמצבו הוטב מיד. והכנסת אורחים היא סגולה לרפאות חולה, וביותר, שאפילו יהודי המרבה להכניס אורחים, יש כח בברכותיו לרפאות חולים.

(מאמר שבועי מרן הגרא"מ שטרנבוך שליט"א)

מכלכל חיים בחסד

על ענוותנותו המופלגת של הגה"ק בעל "נודע ביהודה" זי"ע מסופר להלן:

פעם ניגש הנודב"י לתפילת נעילה ביוה"כ לפני ה"עמוד", והוא התאמץ כמיטב יכולתו לשלב בתפילתו קטעי שירה כנהוג, אלא שבפועל יצאה נגינתו ב"מכלכל חיים" בחזרת הש"ץ, בנוסח מוזר במקצת בלא טעם, ואלמלא ההערצה והכבוד שהכול רחשו לו, בנוסף לגודל השעה בעת נעילת שער, יתכן וכולם היו מגחכים בקול מהניגון שיצא מפי הרב. בתוך הקהל ישב יהודי אחד קבצן מופלג בשם ר' יעקב, הלה היה מומחה עצום לחקות אנשים, ומזה הייתה עיקר פרנסתו, כאשר הוא מחקה קולם של אנשים בפני גבירים ושועי ארץ, והללו היו משלמים לו פרוטות מעטות, ומהם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. ישב ר' יענקל והאזין בקשב רב ל"מכלכל חיים" המעניין שיצא מפי הרב, ולפתע החליט שמעתה יש לו דבר מה לחקותה באופן נפלא ומזה להתפרנס, ואכן לאחר יוה"כ החל ר' יענקל להסתובב בין אנשים, וחיקה בכישרון רב את ה"מכלכל חיים" של הנוב"י, ולמזלו הטוב, האנשים התפרצו בפרצי צחוק חזקים, ונהנו מאוד מחיקויו, ושילמו לו בעין יפה, וכך הייתה לו הרווחה בכל חודש תשרי. ביקש יעקב ליישב בשלוה, קפץ עליו רוגזם של ראשי הקהל - שכן לאחר זמן התוודעו ראשי הקהל למעשהו המגונה הזה - ואסרו נועם וארא תשפ"א שיח ז עליו בכל תוקף להמשיך במעשהו. משראה ר' יענקל שפרנסתו דחוקה, קם ועשה מעשה, הוא עלה למעונו של הרב, ושטח בפניו את כל אשר נעשה, וביקש ממנו ברוב תמימותו רישיון להמשיך במעשהו לחקותו ולהתפרנס מכך. הרב בצדקותו המופלגת לא חשב פעמיים, ותיכף ומיד הוציא פיסת נייר עליו כתב כמה מילים, ומסרו לר' יענקל באמרו שבכל מקום שיבוא לחקותו יראה את הרישיון של הרב, ובכך יוכל להמשיך להתפרנס. כשיצא ר' יענקל מבית הרב, הסתקרן מאוד לדעת מה כתב הרב בפתקא שנתן לו, ומשהביט ראה שכך היה כתוב שם: "ר' יענקל הזה יכול לכלכל חייו ב'מכלכל חיים' שלי"...

[מתוך נועם שיח]

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net